

CONSTANTIN C. GIURESCU

ISTORIA ROMÂNILOR

I

*Din cele mai vechi timpuri
până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432)*

Cu 151 de figuri în text și 7 hărți afară din text

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE DINU C. GIURESCU

CUPRINS

Cuvânt înainte	1
Prefață la ediția a cincea	7
Prefață la ediția întâi	9
Abrevieri	13
Bibliografia operelor de sinteză	14
Pământul românesc	15
Însemnătatea mediului fizic în istorie 15. Pământul românesc 15. Așezarea 16. Înfrățirea 16. Bogăția 16. Pământul românesc în epoca istorică 17. Influența pământului asupra istoriei noastre 20. Bibliografie 23.	
Epoca preistorică	25
Împărțirea epocii preistorice 25. Stațiuni preistorice în Dacia 26. Preistoria Daciei 28. Bibliografie 35.	
Tracii. Dacii sau geții	38
Tracii 38. Năvălirea sciților 39. Expansiunea dacilor între 900 și 500 înainte de Hristos 44. Așezările grecești pe țărmul de apus al Mării Negre. Influența lor asupra dacilor 51. Bibliografie 56.	
Istoria politică a dacilor	58
Expediția lui Alexandru Macedon 58. Dromihetes, primul rege însemnat al geților 59. Năvălirea celților 61. Marele rege Burebista. Statul dac în culmea puterii 62. Primele lupte cu romanii. Dapyx. Supunerea Daciei Pontice 64. Decebal, regele erou. Biruința asupra lui Domitian 68. Traian. Cele două războaie. Prăbușirea statului dac 70. Bibliografie 80.	
Civilizația și cultura dacilor	82
Înfrățirea lor. Îmbrăcămintea. Îndeletnicirile 82. Organizarea socială 86. Limba. Frumusețea religiei dace. Arta 94. Rolul dacilor în formarea poporului român 99. Bibliografie 102.	
Dacia Traiană	103
Hotarele și populația. Persistența elementului autohton 103. Coloniștii romani 107. Organizarea administrativă 110. Organizarea	

militară 112. Orașele și satele 117. Drumurile 127. Viața economică 131. Viața socială. Colegiile 133. Construcțiile. Apeducte, terme, amfiteatre 136. Procesul de romanizare în Dacia 142. Istoria politică a Daciei Traiane. Primele năvăliri 147. Părăsirea Daciei. Chestiunea continuității 152. Rolul romanilor în formarea poporului român 156. Bibliografie 160.

Neamurile germanice în Dacia. Sarmatii. 165
Vandalii. Goții. Taifalii 165. Sarmatii 168. Bibliografie 169.

Hunii 171
Năvălirea lor. Luptele cu goții. Tezaurul de la Pietroasa 171. Atila 176. Bibliografie 178.

Creștinarea daco-romanilor 180
Creștinii în Dacia Traiană 180. Misionarii. Niceta din Remesiana 182. Caracterul latin al creștinismului nostru 184. Bibliografie 187.

Stăpânirea gepizilor în Dacia. Avarii. 188
Gepizii au locuit în Dacia 188. Ce ne-a rămas de la neamurile germanice 192. Avarii 194. Bibliografie 196.

Slavii 197
Însemnătatea lor în istoria românilor 197. Cultura și civilizația năvălitorilor slavi 198. Năvălirea slavilor în țările noastre. Luptele cu bizantinii 201. «Torna, torna, fratre» 204. Rolul slavilor în formarea poporului român 204. Slavii au venit în Dacia în calitate de cuceritori 212. Bibliografie 220.

Bulgarii 222
Năvălirea lor. Întemeierea statului 222. Creștinarea bulgarilor. Alfabetul chirilic. Țarul Simeon 224. Decăderea și desființarea statului bulgar 226. Bibliografie 228.

Ungurii 229
Istoria lor până la așezarea în pustă 229. Luptele cu voievozii româno-slavi 230. Creștinarea ungarilor și ocuparea Ardealului 232. Colonizarea sașilor. Secuiei 234. Situația elementului românesc în Ardeal după cucerirea ungară 236. Influențe reciproce asupra limbii 240. Bibliografie 241.

Noi invazii turcești: pecenegii și cumanii 243
Pecenegii 243. Cumanii. Începuturi de creștinare. Din moravurile lor 245. Influența pecenegilor și cumaniilor asupra poporului nostru 248. Bibliografie 249.

Românii din Peninsula Balcanică	251
Primele știri istorice 251. Regiunile românești din Peninsula Balcanică 252. Mișcarea din Tesalia 256. Răscoala românilor și a bulgarilor. Petru și Asan 256. Ioniță, regele bulgarilor și al românilor 258. Bibliografie 263.	
Românii în timpul stăpânirii pecenegilor și cumanilor	264
Despre formațiunile politice ale lui Tatos, Sestlav, Sacea la Dunărea de Jos 265. Brodnicii, locuitorii de la vaduri 266. Bolohovenii 267. Bârladnicii 268. Vrancea 269. Bibliografie 270.	
Încercările ungarilor de a-și întinde stăpânirea la miazăzi și la răsărit de Carpați	272
Banatul unguresc de Severin 272. Loviștea 273. Posesiunile cavalerilor teutoni 273. Episcopatul cumanilor 275. Bibliografie 277.	
Tătarii	278
Caracteristicile lor. Genghis-Han 278. Marea invazie (din 1241) 279. Bibliografie 282.	
Cum se înfățișa Muntenia în 1247	283
Diploma ioaniților 283. Bibliografie 287.	
Întemeierea Țării Românești	288
Luptele lui Litovoi și Bărbat cu ungurii. Tihomir 288. Întemeierea Țării Românești 290. Relațiile cu Ungaria. Războiul din 1330 și strălucita biruință a lui Basarab 292. Expansiunea spre răsărit a Țării Românești 298. Propaganda catolică 299. Moartea lui Basarab. Personalitatea lui 301. Bibliografie 303.	
Nicolae Alexandru voievod	304
Relațiile cu ungurii 304. Întemeierea mitropoliei muntene 305. Familia lui Nicolae Alexandru. Moartea lui 307. Bibliografie 308.	
Întemeierea Moldovei	309
Caracterul și data întemeierii statului moldovean 309. Românii în Moldova înainte de întemeierea statului 310. Bogdan Descălecătorul. Întemeierea statului moldovean independent 311. Bibliografie 316.	
Lațco voievod	317
Propaganda catolică 317. Bibliografie 320.	
Vlaicu Vodă	321
Relațiile cu ungurii, cu bulgarii și cu turcii 321. Propaganda catolică 325. Întemeierea celei de-a doua eparhii muntene 325. Întemeierea primelor mănăstiri 326. Viața economică 328. Bibliografie 330.	

Radu I și Dan I	331
Relațiile cu ungurii 331. Întemeierea marilor mănăstiri și confundarea lui Radu cu întemeietorul țării 333. Mormântul din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș 338. Dan I 340. Luptele cu ungurii și cu bulgarii. Moartea lui 341. Daniile către mănăstiri 343. Bibliografie 344.	
Mușatinii	345
Originea Mușatinilor. Costea voievod 345. Petru voievod. Relațiile cu polonii 347. Viața religioasă și economică 349.	
Roman voievod	352
Întinderea țării. Legăturile cu polonii 352. Începutul conflictului cu patriarhia din Constantinopol 353. Întemeierea orașului Roman. Hrisoavele de danie 354. Bibliografie 355.	
Ștefan I voievod și Iuga voievod	356
Relațiile cu polonii. Biruința asupra ungarilor 356. Conflictul cu patriarhia din Constantinopol 358. Iuga voievod 360. Bibliografie 361.	
Mircea cel Bătrân	362
Cât se întindea Țara Românească în timpul lui Mircea 363. Luptele cu turcii. Legăturile cu polonii 364. Biruința de la Rovine. Tratatul cu Sigismund 366. Dezastrul creștin de la Nicopole 367. Noile victorii ale lui Mircea asupra turcilor. Înțelegerea cu Baiazid 369. Poziția dominantă a lui Mircea. Relațiile cu Mahomed I. Pretinsul tratată de închinare 370. Mircea și Mușatinii față de poloni 374. Viața economică 375. Ctitoriile 377. Familia lui Mircea 383. Moartea lui Mircea. Personalitatea lui 384. Bibliografie 386.	
Alexandru cel Bun	388
Începutul domniei. Întinderea Moldovei sub Alexandru cel Bun 388. Relațiile cu polonii, cu ungurii, cu turcii și cu muntenii 390. Organizarea ierarhiei bisericești 396. Mănăstirile. Importanța lor sub raportul cultural 397. Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou 401. Viața economică 404. Moartea lui Alexandru. Familia lui 407. Bibliografie 409.	
Indice	411
Lista figurilor	451
Lista hărților	455

CUVÂNT ÎNAINTE

*Cum a pornit primul volum al **Istoriei românilor**?*

*Profesorul Constantin C. Giurescu ne relatează în ale sale **Amintiri** următoarele:*

*«La începutul anului 1934, îmi telefonează Alexandru Rosetti, care conducea Fundațiile Regale, îmi spune că e neapărat necesar să scriu o istorie a românilor și mă invită la biroul lui să discutăm chestiunea. M-am dus; pe drum m-am gândit că lucrul e posibil – făcusem timp de opt ani de zile cursul respectiv, care fusese dactilografiat și aveam toate fișele. Voiam să scriu o carte pe care s-o poată citi oricine, nu numai specialiștii, o carte care să aibă și ilustrații reprezentative, cu legende ample, apoi hărți pentru localizarea evenimentelor, bibliografia esențială la finele fiecărui capitol, iar la sfârșit un indice general, de nume de persoane, de locuri și de instituții, care să ușureze găsirea detaliilor. Cu alte cuvinte, o carte care, făcând suma cunoștințelor acumulate privitoare la istoria românilor, să le înfățișeze după un plan sistematic și într-o formă accesibilă mării mase a cititorilor. I-am expus planul lui Rosetti, care a fost imediat de acord cu el. „În cât timp îmi aduci manuscrisul primului volum?”, m-a întrebat el. „Într-un an de zile, începând de azi” – eram în 15 ianuarie –, am răspuns eu. A sunat pe colaboratorul lui, pe Fiscu; acesta era și contabil și casier. „Adu, te rog, două contracte”; le-a adus; le-am completat; tirajul prevăzut era de două mii cinci sute de exemplare. „Aconto vrei”? a adăugat Rosetti. „Nu strică niciodată”, i-am răspuns. „Adu domnului profesor douăzeci de mii de lei”. I-a adus, i-am luat; toată vizita a durat mai puțin de o jumătate de ceas; am plecat cu contractul pentru **Istoria românilor**, în două volume. Pe parcurs, în timpul redactării, mi-am dat seama însă că nu voi putea înfățișa tot trecutul nostru – lucrarea urma să se încheie cu tratatele de pace din 1919-1920, care consfințiseră realizarea, prin voința liber exprimată a poporului, a statului național unitar român – numai în două volume, ci că vor fi necesare mai multe.*

Cu contractul în buzunar, m-am dus să-l văd pe profesorul meu, D. Russo, și să-i aflu părerea. M-a primit, ca de obicei, în biroul lui, cu cascheta pe cap. I-am vorbit de lucrarea la care mă angajasem și i-am arătat contractul. „Și cine are să te citească?”, mi-a spus el la urmă. Nu mi-a venit bine deloc întrebarea lui; i-am răspuns totuși: „Poate că s-or găsi cititori”. „N-are să te citească nimeni”, mi-a replicat el imediat, adăugând: „Uite, Iorga scoate o carte de istorie într-o mie de exemplare; se vând cincizeci, iar nouă sute cincizeci rămân sus, în raft, cu foile netăiate. La noi nu se citește istorie”. Am plecat pe gânduri: te pomenești că are dreptate și că mă așteaptă o mare deziluzie. Îmi ziceam, pe de altă parte, că o asemenea carte e necesară și că Rosetti, editor cu experiență, știe ce face, nu se

hazardează. Oricum, eram îngrijorat; ghimpele îndoielii îmi pătrunsese în inimă. M-am așezat totuși pe lucru, începând imediat, deși eram la jumătatea anului universitar; lucram în special duminicile și sărbătorile, deoarece în cursul săptămânii aveam orele de curs și de seminar care trebuiau pregătite, apoi ședințele la Cameră și diversele alergături la ministere pentru satisfacerea diferitelor doleanțe ale alegătorilor mei, în special în legătură cu învățământul, cu șoselele și podurile din județ și cu podgoria. O mare parte a volumului întâi am scris-o în timpul vacanței celei mari, la malul mării. Construisem acolo, în 1933-1934, în cartierul de nord al Mangaliei, chiar lângă plajă, o mică vilă, unde aveam la etaj un birou de proporții foarte reduse – doi metri pe unul și jumătate –, dar cu un balcon care dădea asupra mării. Timp de o lună și jumătate, lucrând în fiecare zi, dimineața, între orele 6 și 12, am scris cam jumătate din carte; am continuat apoi, în septembrie, la Odobești, la via socrului meu, și, la urmă, la București. Începând însă noul an universitar, deci cursurile și seminariile, precum și celelalte obligații, am constatat că nu voi fi gata la 15 ianuarie 1935, așa cum prevedea contractul. Am cerut deci o prelungire de o lună, mai ales că, între timp, trebuia să fac și hărțile și să strâng și ilustrațiile – în afară de ce aveam eu, mi-au dat ilustrații diferite instituții, ca Muzeul de Istorie a Bucureștilor, Comisia Monumentelor Istorice, Muzeul Militar, Muzeul Național de Antichități, Muzeul Național din Budapesta, precum și diferiți prieteni și cunoscuți, ca Scarlat Lambrino, Constantin Moisil, Vasile Canarache și Ion Nestor. Hărțile le-a desenat, după schițele mele, Pamfil Polonic, un excelent cartograf, fiul lui Polonic, cartograful și colaboratorul lui Grigore Tocilescu. La 15 februarie eram gata și am predat manuscrisul, cu ilustrațiile și hărțile, lui Rosetti. S-a uitat peste tot timp de câteva minute și mi-a spus în franceză: „O să se vândă ca pâinea caldă”. Am luat contact apoi cu Tomek, șeful fabricației la Imprimeria Națională de pe Calea Șerban Vodă, și am stabilit detaliile tehnice. **Istoria românilor** trebuia să inaugureze o nouă „bibliotecă” a Fundațiilor, „Biblioteca Enciclopedică”. Ne fixasem tustrei – Rosetti, Tomek și cu mine – asupra hârtiei: era o velină „chamois” dublu satinată, și asupra formatului, un în octavo mare, ceva mai înalt decât cel obișnuit; litera avea o floare frumoasă, iar cursivul era de-a dreptul elegant. Cartea s-a lucrat repede: am predat manuscrisul tipografiei la 15 februarie, primele exemplare au fost la standul Editurii Fundațiilor de Ziua Cărții, la 15 mai. Această primă ediție avea XVI + 586 de pagini, 136 de ilustrații și 7 hărți. În ajun, la 14 mai, promisem coperta cărții, înfățișând o parte din Columna Traiană, dispoziția diferitelor elemente ale titlului, precum și variația culorilor: alb, negru, gri și lavand, după frumoasa machetă a pictorului și graficianului Grant, era reușită; totuși nuanța lavand nu mi se părea a fi cea mai bună. Așa încât a doua zi dimineața, adică chiar la 15 mai, la orele 7, eram la tipografie, i-am explicat lui Tomek ce doream și acesta, după ce mi-a spus: „Așteptați puțin”, s-a dus în atelier și a combinat nuanța exactă; când mi-a arătat-o, după o jumătate de oră, pe o nouă copertă, l-am felicitat și am plecat liniștit. Peste câteva ceasuri eram la deschiderea festivității, la Ziua Cărții. După cuvântările de rigoare, lumea a început să viziteze standurile și să cumpere ce-o interesa. Mi s-au cerut vreo câteva autografe, de persoane pe care nu le cunoșteam; am plecat apoi acasă. După masă, pe la orele șase, primesc un telefon de la Rosetti: „Te felicit, mare succes; până acum s-au vândut la standul nostru șaiszeci de exemplare; în toamnă scoatem ediția a doua”. Nu-mi venea să cred; l-am întrebat: „Ești sigur?”. „Absolut sigur”, și a repetat: „La toamnă scoatem ediția a doua”. Mi-am luat pălăria și am plecat drept spre locuința lui Russo, în capul celălalt al Bucureștilor, pe Popa Nan. Mă pregăteam să-i spun

că totuși s-a schimbat ceva în țară și că se citesc cărțile de istorie. N-am avut însă când să i-o spun, deoarece, cum am intrat în biroul lui, mi-a luat-o înainte: „Te felicitiez; într-adevăr s-a schimbat ceva”. Cine îl informase – căci Russo n-avea telefon –, cum de aflase între timp – în câteva ceasuri – ce se întâmpla la standul Fundațiilor, n-am putut-o lămuri niciodată. Cert este că știa – ca de obicei, de altfel, fiind întotdeauna bine și repede informat – și că se aștepta la vizita mea. Succesul cărții l-a impresionat; o dovadă e și faptul că, la câțva timp după aceea, a încheiat și el un contract cu Editura Fundațiilor; anume pentru **Elenismul în România**, operă de sinteză, care să înfățișeze rezultatele muncii lui de o viață întreagă și să înlocuiască scurtul, dar substanțialul rezumat, cu același titlu, publicat înainte de primul război mondial.

Previziunea lui Rosetti, cu a doua ediție în toamnă, s-a adeverit»*.

*

Istoria românilor, volumul I, pornea din cele mai vechi timpuri (preistorie) și se încheia cu moartea lui Alexandru cel Bun (1432). Avea XVI + 586 pagini, 136 figuri în text și 7 hărți. Reacția cititorilor a venit de îndată. În 12 ani (1935-1946), volumul I a cunoscut cinci ediții, fiecare aducând la zi o informație nouă. O astfel de sinteză se adresa specialiștilor, dar și fiecărui cititor, doritor a cunoaște trecutul nostru, într-o expunere documentată și într-o formulare limpede, ce îndeamnă la lectură.

A urmat al doilea volum, în două părți (istorie politică, instituțională, culturală), în 1937: „De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun și până la Mihai Viteazul”, VI + 793 pagini + 176 figuri în text + 4 hărți. În răstimpul 1937-1944 și acesta a avut patru ediții, ultimele două în anii de război.

Al treilea volum, partea I: „De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)” (istorie politico-diplomatică), a apărut, ca și precedentele, tot în Editura Fundațiilor Regale, în 1942: 452 pagini + 143 ilustrații în text + 7 hărți. În anul următor, 1943, a ieșit ediția a doua. Eram în faza grea a războiului din Est, după înfrângerile de la Cotul Donului, Stalingrad și din Caucaz. Interesul cititorilor pentru o astfel de sinteză rămăsese același. Partea a doua a volumului al treilea (instituții și cultură, în intervalul 1601-1821) a fost publicată în 1946 tot în Editura Fundațiilor Regale: 705 pagini + 90 ilustrații în text + 3 hărți.

În total, între 1935 și 1946, **Istoria românilor** a profesorului Constantin C. Giurescu a însumat cinci volume (I, II 1-2, III 1-2) cu XXII + 2 536 pagini, 546 ilustrații și 21 hărți.

În 1947 ghitolina regimului comunist cade și asupra istoriei. Cărțile profesorului Constantin C. Giurescu, asemenea lucrărilor tuturor reprezentanților de marcă ai istoriografiei românești, sunt interzise. Sunt trecute în „fondul special”. Consultarea lor de către elevi, studenți și profesori era strict oprită. Obligatorie devenise **Istoria R.P.R.** – **Manualul pentru învățământul mediu**; obligatorie era interpretarea marxist-leninistă, în spiritul internaționalismului proletar și al lucrărilor din Uniunea Sovietică.

La începutul anilor '60, o dată cu întoarcerea, foarte controlată de altfel, spre o interpretare așezată pe documente, spre istoriografia dinainte de război, sinteza profesorului Constantin C. Giurescu a revenit în biblioteci și a fost consultată fără opreliști. Dar continuarea ei pentru epoca 1821-1918, ca și noi ediții ale volumelor precedente nu au mai fost posibile. După îndepărtarea sa de la Facultatea de Istorie (iulie 1948) și până la arestarea sa (6 mai 1950), Constantin C. Giurescu a redactat și volumul al

* Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, Editura ALL, București, 2000, p. 239-242.

IV-lea, partea I (istorie politico-diplomatică), pentru anii 1821-1918. Manuscrisul s-a pierdut – distrus după toate probabilitățile – când familia Giurescu a fost evacuată, la finele lunii iunie 1950, în două ceasuri din locuința din Str. Berzei nr. 47, București.

*Când regimul comunist a hotărât redactarea unui tratat de **Istoria României**, acesta a fost întocmit în colective, cu zeci de autori; interpretările au avut pecetea vizibilă a materialismului dialectic și istoric, a marxism-leninismului. **Istoria României** în patru volume (până la 1848), a apărut în anii '60. Continuarea a fost întreruptă de oficialități, din motive de conjunctură politică.*

În anii '70 au fost redactate trei compendii de istoria românilor, întocmite de colective de autori, fiecare din ele într-un singur volum. Alte cinci (din care două în engleză) au venit după decembrie '89, o dată cu ridicarea restricțiilor cenzurii.

Ca atare, istoriografia românească a secolului XX se încheie cu trei ample sinteze, în mai multe volume fiecare, datorate câte unui singur autor: Alexandru D. Xenopol (ediția a doua), Constantin C. Giurescu și Nicolae Iorga (în ordinea cronologică a apariției volumului I al respectivelor sinteze).

Este greu de anticipat când se va scrie o nouă amplă sinteză a istoriei românilor, opera unui singur autor, de felul celor realizate până în 1946.

*

*Cu trei ani în urmă, Editura ALL a luat inițiativa reeditării **Istoriei românilor** de Constantin C. Giurescu. Reeditarea se face după ultima ediție a fiecărui volum. Efortul editorial este de excepție; sunt reproduse și ilustrațiile, deși toate fotografiile originale s-au pierdut.*

Țin să exprim întreaga mea grațitudine domnului Mihai Penescu, președintele Grupului Editorial ALL; de asemenea, doamnei Lia Decei, care a pregătit cu exigență, competență și dăruire această nouă ediție. Alese mulțumiri doamnei Norica Stoica și domnilor Șerban Popină și Radu Dobreci, pentru atenția și stăruința cu care au contribuit la realizarea de față.

*

Am socotit că reeditarea se cuvine efectuată în forma ultimă realizată de autor.

Trecerea timpului a rânduit și această sinteză printre operele clasice ale istoriografiei românești. Ea este restituită, ca atare, cititorilor de astăzi.

București, 26 octombrie 2000

DINU C. GIURESCU

Ediția de față reproduce atât textul, cât și ilustrațiile apărute în *Istoria românilor* de Constantin C. Giurescu, vol. I (ediția a cincea, 1946), vol. al II-lea (ediția a patra, 1943, partea I și a II-a) și vol. al III-lea (partea I, ediția a doua, 1944, partea a II-a, ediția întâi, 1946). În transcrierea textului au fost operate doar modificările strict necesare, adoptându-se ortografia actuală a limbii române. Au fost îndreptate cele câteva greșeli de tipar. Indicele general al ediției originale a fost păstrat în principiu, dar din motive tehnice indicele prezentei ediții cuprinde doar nume de persoane și localități.

Județele, localitățile, străzile, monumentele de arhitectură, alte construcții, instituțiile etc. din prezenta ediție au fost lăsate cu denumirile de atunci, din anii apariției volumelor, indiferent de evoluțiile și răsturnările intervenite din 1946 și până în prezent. Unele succinte citate sau denumiri din documentele slavone au fost transcrise cu litere latine, deoarece noul sistem de editare de text nu mai dispune de caracterele chirilice. (D.C.G.)

* Nota redacției la ediția 2007

La această nouă ediție au fost îndreptate cele câteva erori structurate la ediția din anul 2000.

**ISTORIA
ROMÂNILOR**

I

**DIN CELE MAI VECHI TIMPURI
PÂNĂ LA MOARTEA LUI
ALEXANDRU CEL BUN (1432)**

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A CINCEA

A cincea ediție, în decurs de zece ani, a unei lucrări de sinteză asupra istoriei românilor este cea mai bună dovadă a interesului din ce în ce mai mare pe care publicul cult îl acordă trecutului nostru. Este totodată și dovada că factura acestei cărți, în care am încercat să prezint rezultatele ultime științifice într-o formă cât mai puțin tehnică, accesibilă deci și nespecialiștilor, corespunde dorinței generale. Această factură constat de altfel că se impune, în ultimul timp, și în celelalte țări.

Ediția de față cuprinde o serie de informații noi provenind din cercetările întreprinse sau din studiile apărute între timp; unele, în legătură cu istoria antică, mi-au fost semnalate de colegul C. Daicoviciu, căruia îi mulțumesc.

Mulțumesc de asemenea colegilor mei pentru prețuirea arătată.

București, 21 mai 1938

CONSTANTIN C. GIURESCU

PREFAȚĂ LA EDIȚIA ÎNTÂI

«Sine ira et studio»
(Tacit, *Anale*)

Volumul de față este începutul unei lucrări care va îmbrățișa întreaga istorie a poporului român, din cele mai vechi timpuri până la înfăptuirea României Mari. Lucrarea va avea trei volume. Cel de față duce povestirea până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432). Cel de-al doilea va cuprinde intervalul dintre 1432 și 1714; el se va încheia deci cu domnia lui Constantin Brâncoveanu. Volumul al treilea va privi sfârșitul istoriei moderne și istoria contemporană până la tratatele de la Neuilly, Saint-Germain en Laye, Trianon și Sèvres.

Am căutat să înfățișez dezvoltarea istorică a întregului popor român, de pretutindeni. Am avut în vedere, prin urmare, nu numai pe românii din stânga Dunării, din vechea Dacie, dar și pe aceia din dreapta ei, din Peninsula Balcanică. Evident, centrul de greutate cade asupra celor dintâi, și anume asupra celor care au reușit să alcătuiască formațiuni politice, să aibă o viață de stat. Fiindcă statul este mijlocul cel mai perfect din câte cunoaște omenirea spre a asigura dezvoltarea liberă a unui popor. Am dat deci atenția cuvenită istoriei politice. Am socotit însă că o atenție egală se cuvine și istoriei sociale, economice și culturale.

Nu cred că dezvoltarea vieții unui popor, ca și a umanității de altfel, se poate explica pornindu-se numai de la fapte de ordin material sau economic, așa cum afirmă partizanii materialismului istoric. Nu împărtășesc însă nici teza cealaltă, care pretinde să explice totul numai prin idei, care susține primatul absolut al spiritului. Pentru a înțelege dezvoltarea așa de complexă a umanității, deci și a fragmentului de umanitate care este un popor, trebuie să ținem seamă de ambii factori: spirit și materie. Ei coexistă în orice moment istoric; ceea ce se modifică este numai intensitatea lor. Nu voi înfățișa deci în această Istorie a românilor un punct de vedere exclusiv, o teză, ci voi căuta să dau fiecărui factor importanța și locul pe care îl are în viața poporului nostru. Într-un anumit moment, au predominat factorii materiali, într-altul cei spirituali; expunerea ce urmează îi va situa pe fiecare în consecință.

Va exista, în schimb, o preocupare constantă: aceea a adevărului istoric. E cea dintâi și cea mai însemnată obligație a celor ce slujesc disciplinei noastre. Nici o altă preocupare nu trebuie să întunece acest scop al istoricului: aflarea adevărului. Fiindcă numai adevărul durează, ca unul ce intră în ordinea naturală și permanentă a lucrurilor. Într-adevăr, în istorie, eroarea este aproape inevitabilă: din lipsa mate-

rialului documentar, din prezentarea imperfectă a celui cunoscut, din greutatea găsirii tuturor izvoarelor și studiilor și mai ales a tuturor cauzelor, deseori nebănuite, care stau la baza acțiunilor omenești. Dar tocmai fiindcă adevărul este atât de greu de aflat în toată întregimea lui, se impune istoricului cea mai riguroasă nepărtinire. El trebuie să judece după vechea și veșnica formulă a lui Tacit: «fără ură și fără părtinire». Slăbiciunile sau patimile personale, cu atât mai puțin capriciile, n-au ce căuta în descrierea oamenilor și a faptelor lor. Deformarea realității din pasiune nu e justificată nici măcar atunci când e făcută cu artă. Fiindcă «talentul nu poate scuza minciuna, după cum frumusețea nu poate scuza prostituția». Iar stilul nu înlocuiește niciodată adevărul, după cum veșmintele cele mai împodobite nu pot înlocui sănătatea corpului ce se ascunde sub ele. Istoria, această ultimă judecătoare pe pământ, trebuie să aibă o singură lege: dreptate față de toți, inclusiv dușmanii. Ce-am zice de un magistrat care, în loc să asculte liniștit părțile, să cumpănească cu grijă argumentele și să dea hotărârea în cunoștință de cauză și după dreptate, ar interveni personal în proces, transformându-se în avocat, căutând să răzbune neplăceri proprii și dând sentința după simpatii sau resentimente? Ce valoare ar mai avea o atare sentință? Ce valoare ar avea o sentință similară a unui istoric? Și ce sentiment poate inspira lumii acel istoric, dacă nu al ridicolului sau al milei, văzând disproporția între uriașa desfășurare a faptelor națiunii sau omenirii și micile lui socoteli personale! Prin urmare, metoda nu trebuie să fie decât una: deplină smerenie în fața adevărului și adânc respect față de idealurile întregii omeniri, care nu poate ține seamă de patimile trecătoare ale povestitorului ce poartă condeiul ca istoric, dar care, în locul faptelor reale, vede neconținut în vârful peniței imaginea halucinantă a propriei sale figuri.

Voi spune prin urmare adevărul, arătând și părțile luminoase și pe cele întunecoase ale trecutului nostru. Voi arăta ce datorăm altora și ce ne datorează alții nouă. Nu înțeleg patriotismul ca formă de exaltare proprie și de denigrare a tuturor celorlalți. De altfel, trecutul neamului nostru are atâtea părți luminoase, cuprinde atâtea elemente pozitive, încât simpla expunere a faptelor constituie cea mai bună recomandare. Suntem unul din cele mai vechi popoare ale Europei și cel mai vechi din sud-estul european. Strămoșii noștri, dacii sau geții, locuiau acest pământ cu optsprezece veacuri înainte de Hristos. Istoria nu le cunoaște altă patrie decât aceea în care trăiesc și astăzi urmașii lor. «Noi suntem de aici», în timp ce toți vecinii noștri au venit mult mai târziu în țările pe care le ocupă acum. Dar nu-i numai vechimea. Dacii sau geții au fost și un popor de elită al antichității, pomenit cu laude chiar de la început de către «părintele istoriei» Herodot. Religia dacă a fost întotdeauna un prilej de admirație pentru scriitorii lumii greco-romane; vitejia și disprețul de moarte al dacilor, de asemenea. Suntem apoi cel mai vechi popor creștin din sud-estul european. Toți vecinii noștri, dar absolut toți, au fost creștinați mult în urma noastră. Suntem, în sfârșit, singurul popor în această parte a Europei care a izbutit să aibă o viață politică fără întreruperi, de la întemeierea statului până astăzi. Bulgarii, sârbii, ungurii, chiar și polonezii au discontinuități în viața lor de stat, unele chiar de o jumătate de mileniu, noi însă nu. Judece oricine, prin urmare,

dacă, față de aceste fapte, cea mai bună recomandare a poporului nostru nu e chiar prezentarea lor, fără vreo altă preocupare.

Socotesc că astăzi, mai mult decât oricând, știința nu trebuie să rămână închisă în turnul ei de fildeș. Mai ales când e vorba de trecutul neamului. Am căutat deci să prezint rezultatele cercetărilor mele într-o formă accesibilă cât mai multora, în orice caz, tuturor acelor care posedă un minimum de cultură generală. Am evitat discuțiile prea tehnice, ca și terminologia specială. Am suprimat trimiterile la note în josul paginii, înlocuindu-le printr-o bibliografie critică la sfârșitul fiecărui capitol. Ea cuprinde lucrările mai importante de care m-am folosit. Menționarea lor nu înseamnă însă că mi-am însușit întotdeauna și concluziile respective. Dimpotrivă, într-o sumă de probleme ale trecutului nostru, soluțiile pe care le prezint astăzi diferă simțitor, iar uneori radical de acelea ale înaintașilor. Aș fi nedrept însă dacă n-aș exprima acestor înaintași adâncă mea recunoștință pentru toată munca ce au depus în luminarea trecutului nostru. Fără ea, lucrarea de față n-ar fi fost cu putință. Să-mi fie îngăduit prin urmare, să amintesc, dintre cei care au trecut dincolo de hotarul vieții, mai ales numele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, al lui Alexandru Xenopol, al lui Ion Bogdan, al lui Dimitrie Onciul, al lui Vasile Pârvan și al părintelui meu Constantin Giurescu.

Plecând de la același gând de a face cât mai accesibilă știința marelui public și de a-i da o notă cât mai concretă, am adăugat textului o serie de figuri, reprezentând personalitățile mai de seamă ale trecutului nostru, apoi monumentele și unele documente istorice mai importante. Multe din ele sunt înfățișate pentru întâia dată publicului românesc. Câteva, precum cazanul hunic, agrafa și cerceii de la Coșoveni, sunt inedite. O serie de clișee și fotografii mi-au fost puse la dispoziție în mod grațios de următoarele instituții și persoane: Serviciul Presei din Ministerul Afacerilor Străine (fig. 1-4, 10, 16, 17, 29, 42, 49-51, 54, 63, 66, 69, 70, 72, 75, 79-83, 85, 86, 104-107, 114, 115, 117, 132, 133); Muzeul Național de Antichități (fig. 37, 38, 57-60, 62, 64, 68, 84, 97); Muzeul Municipiului București (fig. 5-9, 11, 12, 35, 36, 67, 71, 92); Comisia Monumentelor Istorice (fig. 108, 112, 113, 118-120, 122-127, 134, 136); Muzeul Militar (fig. 48, 55, 56, 109-111); Muzeul Regional Oltean (fig. 78, 95); Muzeul Național din Budapesta (fig. 87-91, 98, 99, 101, 102); profesor universitar Scarlat Lambrino (fig. 19, 20, 27, 61); profesor C. Moisil, directorul general al Arhivelor Statului (fig. 30-34, 52, 53, 94, 96, 100, 103, 116, 121, 131); V. Canarache (fig. 21-25, 65) și I. Nestor, doctor în litere (fig. 14, 18). Rog pe conducătorii instituțiilor amintite, pe colaboratorii acestora – și nu pot să nu pomenesc numele lui Virgil Drăghiceanu, Radu Vulpe, Dinu V. Rosetti, C. Nicolăescu-Plopșor, Andrei Veress, Victor Brătulescu și Anton Velcu –, precum și pe toate persoanele de mai sus să primească încă o dată deosebitele mele mulțumiri.

*Pentru o mai bună înțelegere a faptelor istorice și o mai ușoară urmărire a lor în spațiu, am adăugat lucrării șapte hărți. Ele se referă la fazele principale ale dezvoltării neamului nostru. La alcătuirea hărților 2 și 4 mi-au servit ca punct de plecare hărțile din **Getica** lui Vasile Pârvan. Pentru harta 3, am pornit de la harta ce însoțește articolul lui Radu Vulpe, „Activitatea arheologică în Dobrogea în cei 50*

de ani de stăpânire românească”, publicat în volumul comemorativ 1878-1928. Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească.

Închei aceste rânduri mulțumind călduros dlui Al. Rosetti, directorul Fundației pentru Literatură și Artă, din inițiativa căruia și cu al cărui permanent concurs lucrarea de față apare în Colecția Enciclopedică a Fundației.

București, 1 mai 1935

CONSTANTIN C. GIURESCU